

Aangespoelde landslakken op het strand tussen Scheveningen en Noordwijk

Arie Twigt

Land snails washed ashore between Scheveningen and Katwijk

Summary. Land snails collected from the North Sea beach between Noordwijk and Scheveningen approximately from 2017 up to 2020 are presented. These specimens are stored in collections of four collectors, including the author's. The pathways of transport to the beach and the possible origins are discussed.

Inleiding

Het strand wordt regelmatig bezocht door mensen die schelpen zoeken. Behalve mariene schelpen zijn er echter ook landslakken te vinden. In dit artikel wordt een kort overzicht gegeven van de landslakken die in ongeveer drie jaar zijn gevonden op het strand tussen Noordwijk en Scheveningen, voor het gemak het Katwijkse strand genoemd. Hiervoor is, behalve van de verzameling van de auteur, ook gebruik gemaakt van de verzamelingen van Jaap van Egmond, Ellen van der Niet en Sienke Langelaan. Tabel 1 toont de gevonden soorten landslakken van dat 'Katwijkse strand' in de periode 2017-2020. Hier worden alleen de recente soorten behandeld, fossiele exemplaren zijn weggelaten.

Aanvoer van landslakken op het strand

Er zijn drie manieren te noemen waarop landslakken op het strand belanden:

1. Uit de duinen of uit een ander soort kuststrook (Langeveld & Van der Niet, 2014);
2. Via rivieren die in zee uitmonden (Van der Sleen, 1916);
3. Door zeestromingen die slakkenhuisjes van ver weg aanvoeren (Cadée, 2002).

Duinen

De slakken die in de duinen van de zeereep leven, kunnen op het strand terecht komen doordat ze van de duinen afrollen, het strand opwaaien, of daarop door duinafslag terechtkomen (Langeveld & Van der Niet, 2014). Recent werd nog een vierde manier waargenomen: door graafwerkzaamheden. Bij de Uitwatering in Katwijk belandden daarbij grote hoeveelheden landslakken uit de duinen op het strand.

Soorten die vanuit de duinen op het strand terechtkomen zijn bijvoorbeeld Zandslak *Theba pisana* (O.F. Müller, 1774), Grofgeribde grasslak *Candidula intersecta* (Poiret, 1801), Bolle duinslak *Cerzura virgata* (O.F. Müller, 1774), Vale clausilia *Clausilia bidentata* (Ström, 1765), Mostonnetje *Pupilla muscorum* (Linnaeus, 1758), Zwartgerande tuinslak *Cepaea nemoralis* (Linnaeus, 1758), Heesterslak *Arianta arbustorum* (Linnaeus, 1758) en Segrijnslak *Cornu aspersum* (O.F. Müller, 1774).

Rivieren

Via de rivieren worden voornamelijk zoetwatersoorten aangevoerd. De Grote diepslak *Bithynia tentaculata* (Linnaeus, 1758) is een voorbeeld van een zoetwaterslak die veel op het strand gevonden wordt. Het lijkt erop dat de Segrijnslak *Cornu aspersum*, behalve via de duinen, ook via de Oude Rijn – die uitmondt bij Katwijk – op het Katwijkse strand terecht komt. Dit wordt gesug-

gereerd door de vondst van meerdere aangespoelde huisjes in een (aan-)spoeelhoek in de Binnenwatering.

In september 2017 was er op het strand een duidelijk voorbeeld waarneembaar van transport door de rivier. Er werd in die maand door het Koning Willem-Alexander gemaal veel gespuid (overtollig water weggepompt) uit de Oude Rijn. Het strand zag groen van het vele kroos, daartussen lagen verschillende zoetwaterslakken, waaronder zelfs een Poelslak *Lymnaea stagnalis* (Linnaeus, 1758) die nog leefde.

Zeestromingen

Met zeestromingen komen niet alleen ter plaatse voorkomende soorten, maar ook slakken van zuidelijke origine op het strand terecht. Gerhard Cadée heeft laten weten dat landslakken kunnen drijven, ook zonder operculum, door lucht in de topwindingen (schriftelijke mededeling). Dit was inderdaad te zien bij een klein experiment met landslakken in het water: de top stak met een gedeelte van het slakkenhuis boven het water uit, terwijl de onderkant van het huisje met het water meebewoog. Landslakken hebben daardoor een goed drijfvermogen en kunnen dus worden meegevoerd via zeestromingen. Via de noordwaartse zeestroming door het Kanaal spoelen er regelmatig drijvende voorwerpen uit de zuidelijke regionen aan op de Nederlandse kust (Leijts & Van Rijswijk, 1963; Brochard & Cadée, 2005). Dit geldt ook voor de drijvende huisjes van landslakken, die door diezelfde zeestroom meegevoerd kunnen worden.

Er zijn in de loop van de jaren meerdere meldingen gedaan van aangespoelde huisjes van landslakken die via zeestromen vervoerd zijn. Het betreft verschillende soorten: Geruite rondmondhoren *Pomatias elegans* (O.F. Müller, 1774) (Cadée, 2002), Korenkorrelslak *Abida secale* (Draparnaud, 1801), *Acicula lineata* (Draparnaud, 1805) (Mienis, 2002), *Helix cincta* Müller, 1774, *Jaminia quadridens* (Müller, 1774) (Mienis, 2002b) en Slanke duinhoren *Cochlicella acuta* (O.F. Müller, 1774) (Moolenbeek & De Bruyne, 1991). Bij die laatste moet worden opgemerkt dat die soort toentertijd nog niet in de mate voorkwam in Nederland zoals nu het geval is.

Wat opvalt aan de genoemde soorten is dat het uitsluitend zuidelijke soorten betreft. *Helix cincta* Müller, 1774 en *Jaminia quadridens* (Müller, 1774) zijn (waarschijnlijk) op een onnatuurlijke manier aangevoerd, respectievelijk via een schip en via een kurk (Mienis, 2002b). Op het Katwijkse strand zijn in eikapsels van de Wulk *Buccinum undatum* Linnaeus, 1758 ook aangevoerde landslakken gevonden (Twigt, 2018a).

Op het Katwijkse strand zijn meermaals landslakken aangetroffen

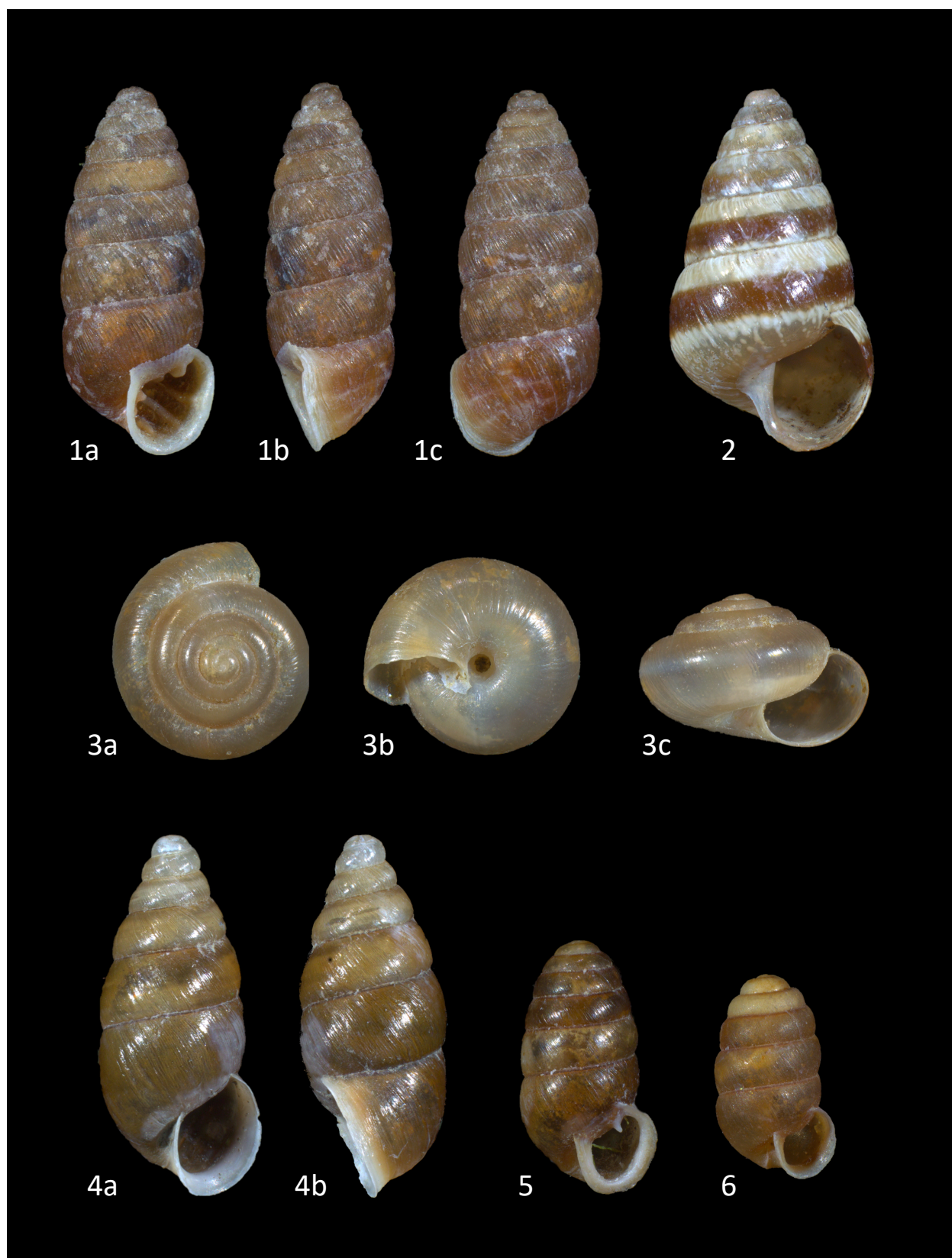

Fig. 1. Korenkorrelslak *Abida secale* H. 6,3 mm. **Fig. 2.** Bolle duinhoren *Cochlicella barbara* H. 7,7 mm. **Fig. 3.** *Trochulus plebeius* H. 3,9 mm **Fig. 4.** Donkere torenslak *Merdigera obscura* H. 8,2 mm **Fig. 5.** Genaveld tonnetje *Lauria cylindracea* H. 4,1 mm. **Fig. 6.** Mostonnetje *Pupilla muscorum* H. 3,3 mm. Foto's: Frank Wesselingh, Naturalis.

die (waarschijnlijk) via de Noordzee zijn aangevoerd uit het zuiden. Hieronder een overzicht:

Korenkorrelslak *Abida secale* (Draparnaud, 1801)

In strooisel is er eenmaal een exemplaar gevonden op het Katwijkse strand. Dit kan uit Engeland afkomstig zijn, waar de soort dicht aan de kust leeft (Mienis, 2002). Aanvoer via de rivier is niet uitgesloten; de soort komt in Lanaye bij Maastricht langs de Maas voor (Van Peursen *et al.*, 2015). Maar die verklaring is onwaarschijnlijker dan de verklaring van transport vanuit Engeland; samen met het huisje van deze soort lagen er een doublet van de Korstmosschelp *Lasaea rubra* (Montagu, 1803) en een jong doublet van de Noordse cirkelschelp *Lucinoma borealis* (Linnaeus, 1767) in het aanspoelsel, wat op een zuidelijke herkomst duidt.

Donkere torenslak *Merdigera obscura* (O.F. Müller, 1774)

Een soort die in Nederland in Limburg te vinden is, maar die ook tweemaal op het Katwijkse strand werd gevonden. De Donkere torenslak komt ook voor langs de Franse en Engelse kust (Global Biodiversity Information Facility, www.gbif.org). Beide keren is de soort op de Katwijkse kust in combinatie met zuidelijke mariene soorten gevonden.

Slanke duinhoren *Cochlicella acuta* (O.F. Müller, 1774)

Exemplaren zijn aangetroffen in strooisel in combinatie met Muizenootjes *Myosotella myosotis* (Draparnaud, 1801). Van deze soort zijn ook enkele jonge huisjes in gruis van het Katwijkse strand gevonden.

In 2020 zijn levende exemplaren van deze soort, in lage aantallen, aangetroffen in de zeereep van duingebied Meijndel, dat ten zuiden van Katwijk ligt (Waarneming.nl en eigen waarneming auteur).

Bolle duinhoren *Cochlicella barbara* (O.F. Müller, 1774)

Deze soort is meermaals aangetroffen in strooisel, in combinatie met de Slanke duinhoren.

In 2019 is er van deze soort een levend exemplaar gemeld in Noordwijk, achter de binnenduintrand (Waarneming.nl). Bij een recent bezoek door de auteur bleek er een populatie van enkele honderden exemplaren aanwezig.

Trochulus plebeius (Draparnaud, 1805)

Een opvallende vondst was die van een afwijkende *Trochulus*, aanvankelijk gedetermineerd als Haarslak *Trochulus hispidus* (Linnaeus, 1758), gevonden op 29 mei 2017 op het strand bij Berkheide. Het huisje spoelde aan samen met exemplaren van het Muizenootje *Myosotella myosotis*. Toen het exemplaar nogmaals werd bekeken, vielen de smalle navel en de bolle vorm op. In een discussie op de Facebookpagina van de NMV werden Oeverloofslak *Pseudotrichia rubiginosa* (Rossmässler, 1838) of een afwijkende *Trochulus* als opties genoemd. Tello Neckheim opperde *Trochulus plebeius* (Draparnaud, 1805). Met deze informatie werd een bezoek gebracht aan het Natuurhistorisch Museum in Rotterdam (NMR). Samen met Bram Langeveld zijn exemplaren van de Oeverloofslak en meerdere soorten van het genus *Trochulus* vergeleken met het slakkenhuisje van het Katwijkse strand. Ook bij het vergelijken kwamen *T. plebeius* en *P. rubiginosa* het meest overeen met het gevonden exemplaar uit Katwijk. Er viel een aantal

kenmerken op dat de beide soorten van elkaar onderscheidde. De mondrand loopt bij *P. rubiginosa* vanaf de suturen rechter dan de mondrand van *T. plebeius*, die een sneller aflopende mondrand heeft. De navels van beide soorten toonden veel overeenkomst. Bij het exemplaar van *T. plebeius* was aan de binnenzijde van de mondening een laagje wit 'eelt' zichtbaar, dat wordt ook genoemd in de beschrijving van deze soort (Draparnaud, 1805). De bekeken exemplaren van *P. rubiginosa* hebben zo'n laagje eelt niet, al lijkt dit echter geen doorslaggevend onderscheidend kenmerk. Vooral op basis van de kenmerkende mondrand en de nauwe navel (ter onderscheiding van de Haarslak) is het exemplaar gedetermineerd als *Trochulus plebeius*.

T. plebeius is in 2009 als synoniem van *T. hispidus* bestempeld (Procków, 2009). Omdat het exemplaar uit de collectie van het NMR sterk afwijkt van de Haarslakken zoals die in Nederland te vinden zijn, wordt het huisje als zodanig benoemd.

Heideslak *Helicella itala* (Linnaeus, 1758)

De Heideslak is in Nederland te vinden in de duinen van Noord-Holland en in Limburg (Jansen, 2015). Het aanspoelen van deze soort op het strand bij Katwijk is opmerkelijk, aangezien deze soort niet onlangs levend is gevonden in het duingebied Berkheide, dat ten zuiden van Katwijk ligt. Op Verspreidingsatlas.nl zijn een aantal meldingen te vinden uit de vijftiger jaren van onder andere dr. Van Bruggen. Hij vond meerdere levende exemplaren op verschillende locaties in Berkheide. In het duingebied Meijndel, ten zuiden van Berkheide, is de Heideslak wel recent levend gevonden, getuige enkele meldingen (NDFF Verspreidingsatlas). Het is echter onwaarschijnlijk dat de op het strand gevonden exemplaren afkomstig zijn van de genoemde vindplaatsen, aangezien deze niet in de zeereep liggen. Ook bij onze zuiderburen is het aanspoelen van deze soort opgevallen. Daar is de Heideslak niet meer levend bekend uit de duinen. De oorsprong van de Belgische exemplaren is waarschijnlijk de Franse kust, waar de soort op sommige plekken zeer algemeen voorkomt (Verschoore, 2018). De exemplaren van het Katwijkse strand zouden een zelfde herkomst kunnen hebben. Op het Katwijkse strand zijn exemplaren van de Heideslak echter nog te weinig in combinatie met andere soorten weekdieren gevonden om iets over de herkomst te kunnen zeggen.

Pastaslak *Eobania vermiculata* (O.F. Müller, 1774)

Een onvolgroeid exemplaar werd gedetermineerd uit de verzameling van Jaap van Egmond. Een ander exemplaar van deze invasieve soort werd in 2015 op het strand van IJmuiden gevonden (Twigt, 2018b). Het blijft gissen naar de herkomst van beide exemplaren.

Samengevat

Samenvattend kunnen we zeggen dat een groot deel van de landslakken op het strand afkomstig is uit de duinen of aangevoerd door een rivier. Bij de kust tussen Noordwijk en Scheveningen moet vooral worden gedacht aan de Oude Rijn als bron van aangevoerde landslakken en de aan het strand grenzende duinen. Een klein deel van de aangespoelde landslakken komt uit verder gelegen zuidelijke streken.

Dankwoord

Frank Wesselingh wordt bedankt voor het maken van de stack-

Tabel 1. Landslakken gevonden op het strand tussen Scheveningen en Noordwijk in de periode 2017-2020.

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam
Barnsteenslak	<i>Succinea putris</i> (Linnaeus 1758)
Agaathoren	<i>Cochlicopa spec.</i>
Genaveld tonnetje	<i>Abida cylindracea</i> (Da Costa, 1778)
Scheve jachthorenslak	<i>Vallonia excentrica</i> Sterki, 1893
Mostonnetje	<i>Pupilla muscorum</i> (Linnaeus, 1758)
Korenkorreelslak	<i>Abida secale</i> (Draparnaud, 1801)
Donkere torenslak	<i>Merdigera obscura</i> (O.F. Müller, 1774)
Vale clausilia	<i>Clausilia bidentata</i> (Strøm, 1765)
Boerenknoopje	<i>Discus rotundatus</i> (O.F. Müller, 1774)
Gladde tolslak	<i>Euconulus fulvus</i> (O.F. Müller, 1774)
Kelder-glansslak	<i>Oxychilus cellarius</i> (O.F. Müller, 1774)
Grote glansslak	<i>Oxychilus draparnaudi</i> (H. Beck, 1837)
Bruine blinkslak	<i>Aegopinella nitidula</i> (Draparnaud, 1805)
Slanke duinhoren	<i>Cochlicella acuta</i> (O.F. Müller, 1774)
Bolle duinhoren	<i>Cochlicella barbara</i> (Linnaeus, 1758)
Grote kartuizerslak	<i>Monacha cantiana</i> (Montagu, 1803)
Haarslak	<i>Trochulus hispidus</i> (Linnaeus, 1758) <i>Trochulus plebeius</i> (Draparnaud, 1805)
Heideslak	<i>Helicella itala</i> (Linnaeus, 1758)
Grofgeribde grasslak	<i>Candidula intersecta</i> (Poiret, 1801)
Bolle duinslak	<i>Cernuella virgata</i> (Da Costa, 1778)
Griekse duinslak	<i>Cernuella cisalpina</i> (Rossmässler, 1837)
Heesterslak	<i>Arianta arbustorum</i> (Linnaeus, 1758)
Zandslak	<i>Theba pisana</i> (Linnaeus, 1758)
Pastaslak	<i>Eobania vermiculata</i> (O.F. Müller, 1774)
Zwartgerande tuinslak	<i>Cepaea nemoralis</i> (Linnaeus, 1758)
Segrijnslak	<i>Cornu apserum</i> (O.F. Müller, 1774)
Wijngaardslak	<i>Helix pomatia</i> Linnaeus, 1758

foto's. Verder dank aan Han Raven voor zijn hulp met het maken van de fotocompositie; Tello Neckheim voor het kritisch doorlezen van dit stuk.

Geraadpleegde bronnen

BROCHARD, C.J.E. & G.C. CADÉE, 2005. Tropische drijfzaden van de Nederlandse kust. – Tabellenserie Strandwerkgemeenschap (KNNV, NJN & JNM) 30.

- CADÉE, G.C., 2002: Een huisje van de landslak *Pomatias elegans* met operculum aangespoeld op Texel. – Spirula 326: 52-53.
- DRAPARNAUD, J.-P.-R., 1805. Histoire naturelle des mollusques terrestres et fluviatiles de la France. – Levrault & Schoell, Paris: p. 105.
- GLOBAL BIODIVERSITY INFORMATION FACILITY. www.gbif.org. Geraadpleegd: 01-08-2020.
- JANSEN, E.A., 2015. Veldgids slakken en mossels - land en zoetwater. – KNNV Uitgeverij, Zeist.
- LANGEVELD, B. & E. VAN DER NIET, 2014. Huisjes van de Gewone tuinslak *Cepaea nemoralis* (L., 1758) gebruikt door Gewone heremietkreeften *Pagurus bernhardus* (L., 1758) op het strand van Langevelderslag (Noordwijk, Zuid-Holland). – Spirula 398: 80-83.
- MIENIS, H.K., 2002a. Nog iets over het aanspoelen van landslakken op het strand in Nederland. – Spirula 326: 53-54.
- MIENIS, H.K., 2002b. Nog enkele aangespoelde exotische landslakken van Terschelling. – Spirula 328: 94.
- LEIJS, H.N. & B. VAN RIJSWIJK, 1963. Waar spoelen drijvende voorwerpen aan? – De Levende Natuur 66(10): 232-236.
- MOOLENBEEK, R.G. & R.H. DE BRUYNE, 1991. De slanke duinhoorn, *Cochlicella acuta* (Müller, 1774) in Nederland. – Spirula 261: 852-854.
- NDFF VERSPREIDINGSATLAS. www.verspreidingsatlas.nl, geraadpleegd: 24-12-2018.
- PROČKÓW, M., 2009. The genus *Trochulus* Chemnitz, 1786 (Gastropoda: Pulmonata: Hygromiidae) - A taxonomic revision. – Folia Malacologica 17(3): 101-176.
- TWIGT, A., 2018a. Interessante vondsten in 'wulkennesten'. – Het Zeepaard 78(4): 145-150.
- TWIGT, A., 2018b. De Pastaslak *Eobania vermiculata* (Müller, 1774) aangespoeld op het strand van IJmuiden. – Spirula 417: 27-28.
- VAN DER SLEEN, W.G.N., 1916. Strandwandelingen.V. Verdwaalde schelpen. – De Levende Natuur 20(21): 401-406.
- VAN PEURSEN, A. & G. MAJOR, 2015. Gezamenlijke NMV, MSL en BVC excursie naar Lanaye, België en Reuver (Limburg). – Spirula 403: 38-42.
- VERSCHOORE, K., 2018. Landslakken in het vloedmerk. – De Strandvlo 38(1): 34-35.
- WAARNEMING.NL, www.waarneming.nl. Geraadpleegd: 01-08-2020 & 26-10-2020.

Adres van de auteur
arietwigt4@gmail.com